

Presumption of Validity of Patents and its Implication in Iranian legal system

Zahra Bahadori Jahromi¹, Zahra Shakeri^{2*}

1. Ph.D., Faculty of Law and Political Science ,University of Tehran, Tehran, Iran

2. Assistant Professor , Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran

(Received: June 7, 2020 ; Accepted: October 19, 2020)

Abstract

The most important document to be used in any patent litigation is the patent itself which defines a patent right and determines its scope. The presumption of validity is a judicial presumption accepted in many countries .But the applicability of this presumption relies on factors like the patent registration system and the way the registration authority works. This article examines the necessity of applying this presumption in Iranian legal system. The descriptive analytical method is applied in this article mainly and some case studies are done as well .Finally taking into account the two branches of Patents valid in Iran (patents issued under act of 1310 and those issued under the act of 1386) it concludes that this presumption should not be necessarily adopted in all Iranian courts according to the type of patents concerned because some are issued under a declaration system and others are issued under a substantive search system .

Keywords

Presumption of validity, Patent, Patent registration system, Declaration system, Substantive search system, Patent actions.

---

* Corresponding Author, Email: zshakeri@ut.ac.ir

اصل اعتبار گواهینامه ثبت اختراع و اعمال آن در نظام حقوقی ایران

زهرا بهادری جهرمی^۱، زهرا شاکری^{۲*}

۱. دکترا، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران
۲. استادیار، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۳/۱۸ - تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۷/۲۸)

چکیده

مهم‌ترین سندی که در دعاوی نقض حق اختراع از سوی طرفین دعوا به دادگاه ارائه می‌شود گواهی ثبت اختراع است که از وجود حقی در محدوده‌ای مشخص برای دارنده آن حکایت می‌کند. یکی از اصول مهم برای تعیین اعتبار این سند اصل اعتبار گواهی ثبت اختراع است که قلمرو اعمال آن به شرایطی بستگی دارد؛ از جمله نوع نظام ثبتی و کارکرد اداره ثبت آن. موضوع اصلی آن است که آیا دادگاه‌ها به اجرای این اصل ملزم‌اند و جایگاه اصل یادشده در ایران چگونه است؟ به همین منظور در تحقیق حاضر با روش تحلیلی-توصیفی، ضمن مطالعه نوع نظام ثبتی اختراعات در ایران، قابلیت اعمال این اصل بررسی شد و این نتیجه به دست آمد که با توجه به اعتبار دو دسته از گواهی‌های ثبت اختراع در ایران، که بخشی تحت نظام اعلامی (به موجب قانون ثبت علائم و اختراعات سال ۱۳۱۰) و بخشی تحت نظام بررسی (به موجب قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی، و علائم تجاری سال ۱۳۸۶) صادر شده‌اند، اعمال اصل اعتبار در خصوص همه گواهی‌ها یکسان نیست و اعمال این اصل فقط در رابطه با دعاوی مربوط به اختراعات ثبت‌شده تحت نظام ماهوی ایجادشده به موجب قانون ثبت اخیر ممکن است.

کلیدواژگان

اصل اعتبار، دعاوی پتنت، گواهی ثبت اختراع، نظام اعلامی، نظام بررسی ماهوی، نظام ثبت اختراع.

---

* رایانامه نویسنده مسئول: zshakeri@ut.ac.ir

مقدمه

در نظام حقوقی حمایت از اختراعات از یک سو مخترع دستاوردهای علمی خود را با جزئیات لازم در اختیار جامعه قرار می‌دهد تا امکان پیشرفت علم را در جامعه فراهم آورد و از سوی دیگر جامعه به او حقوق انحصاری اعطا می‌کند که این حقوق انگیزه‌ای است برای فعالیت‌های علمی مبتکران و این همان قرارداد فرضی است که نویسندگان در توجیه حقوق مالکیت فکری مطرح می‌کنند (حکمت‌نیا ۱۳۸۷: ۳۴۱). مخترع باید در اظهارنامه اختراع خود را به نحو کافی و مؤثر افشا کند و تا زمانی که این افشا به صورت قانونی و کامل انجام نگرفته باشد نمی‌تواند منتظر دریافت عوض قراردادی خود باشد (مینا ۱۳۹۱: ۸). علاوه بر این، لازم است مکانیسمی طراحی شود تا بتوان به موجب آن به صورت دقیق شرایط و حدود حمایتی را معین کرد تا آنچه از طرف جامعه پرداخت می‌شود معلوم و مشخص باشد. تعیین محدوده اختراع به معنای مشخص کردن طول و عرض یک گواهی اختراع است. طول اختراع در واقع همان دوره زمانی حمایت از آن است که از نظر قانونی بین همه اختراعات مشترک است (بیست سال)؛ هرچند ممکن است طول مدت واقعی عمر یک اختراع بسیار کوتاه‌تر باشد. منظور از عرض اختراع گستره‌ای است که مورد حمایت یک اختراع ثبت‌شده قرار می‌گیرد (Gilbert 1990: 107) و این امر توسط گواهی ثبت اختراع انجام می‌شود. بدین منظور در بیشتر نظام‌های ثبت اختراع موضوع ادعاهای اظهارنامه مطرح شده است. منظور از ادعا^۱ نیز بخشی از اظهارنامه است که حدود حمایت یک اختراع ادعایی را مشخص و تعیین می‌کند (حبیبی و بهادری ۱۳۹۶: ۵۶۷).

در دعاوی نقض حق اختراع، خواهان باید وجود حق قانونی را برای خود به اثبات برساند. سپس ثابت کند که خواننده مرتکب نقض حقوق انحصاری وی شده است. با توجه به اینکه ثبت شرط لازم جهت اعطای حق اختراع است، تنها راه اثبات وجود حق ارائه گواهی ثبت اختراع است. بنابراین گواهی ثبت اختراع به مثابه یک سند رسمی و یکی از ادله اثبات دعوا در اختیار دادگاه قرار می‌گیرد. در این میان، پرسش مهم آن است که اعتبار این سند تا چه حد است؟ بر اساس قسمت اخیر ماده ۱۲۹۰ قانون مدنی اعتبار سند رسمی در ارتباط با اشخاص ثالث در

صورتی است که قانون تصریح کرده باشد. در واقع هر آنچه مأمور رسمی هنگام تنظیم سند احراز می‌کند در رابطه با اشخاص ثالث نیز معتبر است. مثلاً تاریخ تنظیم سند رسمی همیشه از سوی مأمور رسمی احراز می‌شود (کریمی ۱۳۸۶: ۱۴۴). آنچه تحت عنوان اعتبار گواهی ثبت اختراع مطرح می‌شود ناظر بر جنبه حقوقی است و محققان در این تحقیق به دنبال بررسی این موضوع بودند که آیا اصل اعتبار گواهی ثبت اختراع^۱ در نظام حقوقی ایران قابل توجیه است؟ تغییر قانون و احتمالاً نظام ثبتی چه تأثیری در اعمال این اصل دارد؟ در این نوشتار ابتدا به مطالعه و شناخت اصل یادشده پرداخته می‌شود و پس از بررسی مفهوم و مبانی قابلیت اعمال آن در انواع نظام‌های ثبتی در نهایت تأثیر تغییر قانون بر اعتبار گواهی‌نامه‌ها بررسی می‌شود.

مفهوم و ماهیت اصل اعتبار گواهی ثبت اختراع

منظور از اعتبار گواهی صادره این است که با توجه به اینکه یک گواهی از سوی مقامات دولتی و با رعایت مقررات مربوطه و طی یک نظام بررسی ماهوی (تحقیقی) صادر شده دادگاه‌ها باید در صورت ارائه گواهی ثبت اختراع توسط طرفین دعوا، به منزله سند مثبت حق، همه اجزای این سند را معتبر بدانند و با اعتماد به آن در خصوص دعوا تصمیم بگیرند. در توسل به این اصل باید توجه داشت که اصل یادشده فقط در مرحله رسیدگی دادگاه و پس از صدور گواهی ثبت اختراع مطرح است نه در زمان رسیدگی در ادارات ثبت اختراع (Durham 2013: 201). هنگام رسیدگی به اظهارنامه ثبت اختراع هنوز ادعایی تأیید نشده و با توجه به اینکه با ثبت اختراع محدودیت‌هایی برای جامعه ایجاد می‌شود اداره ثبت اختراع باید با وسواس و موشکافی به بررسی تقاضانامه بپردازد. اما بدیهی است پس از این مرحله و در زمان بروز اختلاف ماحصل بررسی‌های اداره باید مورد توجه دادگاه قرار گیرد. در خصوص توسل به گواهی ثبت اختراع در دادگاه خواهان باید صدور گواهی را ثابت کند و صرفاً اثبات تقاضای ثبت اختراع کفایت نمی‌کند (WIPO 2012: 256).

از این اصل، فرعیات دیگری نیز قابل استخراج است که عبارت‌اند از: ۱. اعتبار ادعاها. در زمان مطالعه و تفسیر ادعاهای گواهی ثبت اختراع در دادگاه اصل بر اعتبار و صحت آنهاست. بنابراین تفسیری که ارائه می‌شود، خواه تفسیر تحت‌اللفظی باشد خواه نه، باید تا حد ممکن به گونه‌ای

باشد که ادعا معتبر دانسته شود (صادقی و امینی ۱۳۹۱: ۶۳)؛ ۲. استقلال اعتبار ادعاها. هر یک از ادعاهاى مطرح شده در گواهی معتبرند و اثبات بی اعتباری یکی از آنها موجب بی اعتباری کل گواهی ثبت اختراع نمی شود. بنابراین اگر یک ادعا باطل اعلام شد، سایر ادعاها معتبر باقی می ماند. چون فرض صحت و اعتبار نه تنها در خصوص کلیت گواهی بلکه در رابطه با تک تک اجزای آن است (بهادری جهرمی ۱۳۹۵: ۲۰۳).

مبانی اصل اعتبار گواهی ثبت اختراع

شروع حمایت از حقوق مالکیت صنعتی در همه سیستم های حقوقی با ثبت اولیه حق شروع می شود و مالک یا دارنده با اعلام وجود حق خود در برابر نقض حق مصون می شود و اصولاً طرح دعوی نقض حق صرفاً از مالک ثبت شده پذیرفته می شود (طباطبائی حصاری ۱۳۹۶: ۳۰۴). به بیان دیگر گواهی صادره نقش کلیدی در این دعاوی بازی می کند که برای پذیرش این نقش مهم مبانی متعددی قابل بیان است:

لزوم تأمین امنیت و اعتمادسازی در نظام های ثبتی

کارکردهای اجزای نظام ثبت اختراع را نمی توان مستقل از هم بررسی کرد. اداره ثبت اختراع و دادگاه های رسیدگی کننده به دعاوی مربوطه و روش های قانون گذاری هر یک بخشی از نظام کلی اختراعات هستند که عملکرد هر جزء بر عملکرد جزء دیگر و عملکرد کل نظام تأثیر مستقیم می گذارد. از یک سو مخترع باید مطمئن باشد که پس از طی مراحل طولانی و پرداخت هزینه ها گواهی اختراعی را به دست آورده است که به راحتی قابل نقض نیست و حتی در دعاوی ابطال نیز اصل بر اعتبار آن است. البته بدیهی است این موضوع باعث نمی شود که نتوان ابطال گواهی هایی را که فاقد شرایط ثبت اختراع هستند از دادگاه درخواست کرد. از سوی دیگر این اعتماد باید برای سرمایه گذاران به وجود بیاید که گواهی ای که قصد سرمایه گذاری روی آن را دارند اصولاً معتبر است و دادگاه ارزش کاملی برای آن قائل است و در دعاوی احتمالی نیز تفاسیری که از سوی دادگاه ارائه می شود در جهت حفظ اعتبار این گواهی خواهد بود. علاوه بر این، معتبر شناختن گواهی های ثبت اختراع از سوی دادگاه ها به سایر مخترعان انگیزه بیشتری جهت روی آوردن به نظام ثبت اختراع و ترجیح آن نسبت به نظام اسرار تجاری می دهد.

لزوم حفظ اعتبار سند صادره از مرجع دولتی

گواهی ثبت اختراع سندی است که از سوی یک مرجع دولتی با رعایت مقررات و تشریفات صادر شده است. بنابراین لازم است دادگاه همان میزان اعتباری را قائل باشد که قانون برای گواهی‌هایی قائل است که مطابق قانون و توسط مقام صلاحیت‌دار صادر شده است. به عبارت دیگر، ارزش یک گواهی ثبت اختراع به همان میزانی است که توسط قانون صدور آن مشخص می‌شود. البته باید توجه داشت در مواد مختلفی از قانون اداره ثبت اختراع ملزم شده مهلت کافی برای جبران نواقص یا اصلاح ایرادات اظهارنامه در اختیار متقاضی قرار دهد. در مقابل به اشخاص ثالث و ذی‌نفعان نیز این اختیار داده شده که در مهلت‌های مقرر اعتراضات خود را در زمینه تصمیم‌های اداره ثبت اختراع اعلام کنند یا حتی با مراجعه به دادگاه صالح برای ابطال آن‌ها اقدام کنند (از جمله ماده ۳۷ قانون ثبت اختراعات طرح‌های صنعتی و علائم تجاری، مصوب ۱۳۸۶^۱). به نظر می‌رسد با پیش‌بینی این مهلت‌ها دیگر جایی برای اعتراضات بدون دلیل بعدی باقی نمی‌ماند؛ به‌ویژه که در مراحل پیش از ثبت بار اثبات قابلیت ثبت بیشتر بر عهده متقاضی قرار دارد و این متقاضی است که باید به همه ایرادات مطرح‌شده از سوی اشخاص ثالث پاسخ بگوید.

امنیت حقوق دارنده حق

اقدام به ثبت در یک نظام ثبتی پیچیده، که مستلزم افشای کامل اختراع توسط متقاضی است، فقط در صورتی می‌تواند توجیه‌پذیر باشد که وی در زمینه ایجاد حق دائمی و قابل احترام اطمینان پیدا کند؛ هرچند دائمی بودن در حقوق اموال فکری با توجه به ماهیت این حقوق تعریف می‌شود. منظور از دائمی بودن مالکیت این است که تا زمانی که موضوع آن از بین نرفته است باقی می‌ماند (کاتوزیان ۱۳۸۲: ۱۰۶) و متقاضی ثبت از ابتدا می‌داند این موضوع محدود به قوانین است و به موجب قانون مدت زمان حمایت از اختراع بیست سال است.^۲ اصولاً این محدودیت زمانی از نظر اقتصادی نیز برای مخترع کاملاً قابل پذیرش است. چون در عالم فناوری‌های فعلی تصور اختراعی که برای مدت طولانی‌تر بازار خود را نسبت به موارد جدیدتر حفظ کند تا حدی بعید است. اما، گذشته از این

۱. که از این پس قانون سال ۱۳۸۶ خوانده می‌شود.

۲. ماده ۱۶ قانون مصوب ۱۳۸۶.

محدودیت قانونی معقول، لازم است مخترعان اطمینان داشته باشند که با انجام دادن تکالیف قانونی، مثل پرداخت هزینه‌های مربوطه در محدوده زمانی مشخص، حمایت قابل قبولی از ایشان خواهد شد. گفتنی است نویسندگان حقوقی در توجیه لزوم حمایت ثبت‌محور در حقوق اختراعات بر آن‌اند که چون حمایت از اختراعات یک حق انحصاری در بهره‌برداری از یک فکر را فراهم می‌سازد تحت حمایت بودن آن ایده در قالب اختراع باید در یک دفتر رسمی جهت اطلاع عموم فاش شود و مالک از ثبت آن اطمینان پیدا کند (بث پیترز ۱۳۷۸: ۷). فاش شدن اختراع با ثبت خودبه‌خود اتفاق می‌افتد. اما سؤالی که باقی می‌ماند این است که آیا اطمینان مخترع از به ثبت رسیدن کفایت می‌کند؟ در پاسخ باید گفت این ثبت زمانی ارزش دارد که در مراحل بعدی، یعنی رسیدگی‌های قضایی احتمالی، نیز اعتبار کاملی برای آن در نظر گرفته شود. با بالا رفتن هزینه‌های اثباتی برای مخترع در دادگاه‌ها، هزینه‌های جانبی آن‌ها در کلیت نظام ثبت اختراع افزایش می‌یابد و امکان برخورداری کامل از منافع اختراع وجود نخواهد داشت. منظور از هزینه‌های اثباتی هزینه‌هایی است که در رسیدگی‌های قضایی در دعاوی نقض اختراع به مخترع تحمیل می‌شود. بالا رفتن این هزینه‌ها تأثیر مستقیم بر هزینه‌های تجاری‌سازی آنان نیز خواهد داشت (Mullally 2010: 1113)؛ چون اصولاً یکی از بندهای مهم در قراردادهای لیسانس موضوع مسئولیت مخترع در صورت استرداد گواهی ثبت اختراع یا ابطال آن است. مخترع پیش از این هزینه‌های ثبت و تمدید اختراع خود را پرداخت کرده و مدت زمانی نسبتاً طولانی را نیز برای ثبت اختراع خود صرف کرده است و با افشای اختراع خود برای جامعه ریسک نقض را پذیرفته است. اگر قرار باشد دادگاه ارزش و اعتبار کاملی برای گواهی وی قائل نباشد، هیچ‌یک از این هزینه‌ها توجیه منطقی ندارد.

پس از بررسی مفهوم و ماهیت این اصل، از آنجا که نوع نظام ثبتی حاکم در کشور بیشترین تأثیر را در قابلیت پذیرش این اصل دارد، ضمن مطالعه انواع نظام‌های ثبت اختراع، به احراز نوع نظام ثبتی ایران در این حوزه پرداخته می‌شود.

انواع نظام‌های ثبت اختراع

سه نوع نظام اصلی ثبت اختراع در کشورهای مختلف وجود دارد که عبارت‌اند از: نظام اعلامی^۱، نظام بررسی ماهوی^۲، نظام بررسی شکلی همراه جست‌وجو^۳.

نظام اعلامی

در این نظام، مخترع اظهارنامه ثبت اختراع خود را به اداره ثبت اختراع تحویل می‌دهد و اداره اظهارنامه را از نظر وجود شرایط شکلی و مدارک مورد نیاز بررسی می‌کند. از جمله مواردی که اداره در رابطه با اظهارنامه ثبت اختراع بررسی می‌کند این است که آیا اظهارنامه مطابق قانون تکمیل شده است؟ هزینه‌های مورد نیاز پرداخت شده است؟ آیا همه مدارک مورد نیاز ضمیمه شده‌اند؟ نهایتاً، بدون اینکه نیاز به بررسی ماهوی اظهارنامه داشته باشد، اقدام به ثبت اختراع می‌کند. به همین دلیل گفته می‌شود روش اخیر ساده‌ترین روش برای اعطای گواهی ثبت اختراع است. در واقع اداره مالکیت صنعتی به صرف اعلام متقاضی مبنی بر اینکه وی به اختراعی دست یافته وی را مخترع می‌داند و به هیچ وجه اقدام به احراز شرایط ماهوی ثبت اختراع در موضوع اختراعی عنوان شده از سوی متقاضی نمی‌کند. می‌توان گفت قانون‌گذار مسئولیت بررسی ماهیت اختراع را بر عهده دادگاه‌ها می‌گذارد؛ بدین معنا که به اشخاص ذی‌نفع این امکان را می‌دهد که چنانچه اعتراضی به گواهی صادره دارند به محاکم قضایی مراجعه کنند و ابطال آن گواهی ثبت اختراع را از دادگاه بخواهند. زیرا اداره مالکیت صنعتی به علت انجام ندادن بررسی به هیچ وجه تضمین‌کننده صحت ادعاهای مطرح شده (در صورت وجود) در گواهی ثبت اختراعی که صادر کرده نیست (بهادری جهرمی ۱۳۹۵: ۲۳۹). گفتنی است این موضوع که اداره مالکیت صنعتی از نظر صحت و سقم ادعاها و مطالب بیان شده در اظهارنامه ثبت اختراع را تضمین نمی‌کند بدین معنا نیست که دولت هیچ‌گونه حمایتی به آن گواهی اعطا نمی‌کند. چون در این صورت فرایند ثبت اختراع اساساً بیهوده خواهد بود. این موضوع فقط به این معناست که اشخاص ذی‌نفع می‌توانند به دادگاه مراجعه کنند و ابطال گواهی را از دادگاه بخواهند. بنابراین در این نظام محکمه

1. declarative system
2. substantive examination
3. search system

قضایی باید در رابطه با صحت و سقم ادعای مخترع^۱ و اعتبار واقعی آن اختراع تصمیم بگیرد و تا زمانی که دعوی مطرح نشده است مخترع حق استفاده از حقوق انحصاری خود را دارد. با وجود این، مهم‌ترین مزیت نظام اعلامی این است که با صرف کمترین هزینه و زمان گواهی ثبت صادر می‌شود و امکان استفاده سریع‌تر مخترع از نظام‌های بین‌المللی ثبت اختراع جهت ثبت اختراع در سایر کشورها فراهم می‌آید. افزون بر این‌ها، گزارش‌هایی در خصوص تأثیر اعمال نظام اخیر در ایجاد انگیزه برای مبتکران جهت ثبت اختراع مؤثر نیز صورت گرفته است (میرحسینی ۱۳۸۷: ۱۶۹). همچنین این شیوه، با کاهش هزینه‌های ثبت اختراع، قیمت تمام‌شده کالاها را نیز کاهش خواهد داد.

یکی از کشورهای این نظام بوده لبنان است. اداره فقط با توجه به اینکه اختراعی برخلاف نظم عمومی نیست یا در زمره موارد غیر قابل ثبت قرار ندارد گواهی‌نامه را صادر می‌کند و این سند به هیچ وجه دال بر احراز مؤلفه‌های سه‌گانه اختراعات نیست (Law No. 240/2000 of (2000 on Patents, Art.16).

نظام بررسی ماهوی

این نظام پیشرفته‌ترین نوع نظام ثبت اختراع است که در آن مسئولیت اصلی بررسی اختراع بر عهده اداره ثبت اختراع قرار داد. پس از بررسی شکلی از نظر تکمیل بودن مدارک، تقاضانامه وارد فرایند بررسی ماهوی می‌شود. بدین معنا که موضوع مورد ادعا از نظر وجود شرایط ثبت اختراع-جدید بودن، گام ابتکاری، قابلیت کاربرد صنعتی- بررسی می‌شود. بنابراین در این نظام همه شرایط ثبت اختراع را اداره بررسی می‌کند. البته معمولاً امکان اعتراض به نتیجه رسیدگی برای متقاضیان یا اشخاص ثالث در طول فرایند پیش‌بینی می‌شود. همین موضوع موجب شده محققان گواهی صادرشده در این نظام را با ارزش‌تر از گواهی صادرشده در دو نظام دیگر بدانند (میرحسینی ۱۳۸۷: ۱۷۱). محققان ثبت بر اساس روش بررسی ماهوی را بر افزایش میزان سرمایه‌گذاری در اختراعات

۱. هرچند بررسی اداره که پیش از این انجام شده صرفاً از نظر شکلی بوده و در رابطه با شرایط ثبت اختراع و ویژگی‌های اختراعی تحقیق نشده است، چون در هر حال گواهی صادر شده، دیگر از لفظ متقاضی استفاده نشده و وی مخترع شمرده شده است.

مؤثر می‌دانند و بر آن‌اند که در سایه این نظام شرکت‌های بیشتری خواهان به‌کارگیری و تجاری‌سازی اختراعات ثبت‌شده در این نظام هستند (هاشمی ۱۳۸۹: ۳۶). آمریکا، اتحادیه اروپا، ژاپن^۱، و بسیاری از کشورهای دیگر این نظام را اعمال می‌کنند. همچنین، در بررسی رابطه میان نوع نظام ثبت اختراع و ارزش گواهی صادره، گزارش‌ها حاکی است در نظام‌های تحقیقی، که بررسی ماهوی به صورت کامل انجام می‌شود، اصولاً تعداد ثبت‌ها کاهش اما اعتبار برگه‌های صادره افزایش می‌یابد. بنابراین ریسک (خطرپذیری) سرمایه‌گذاری نیز در کشور مربوطه کاهش می‌یابد (ابراهیمی ۱۳۸۹: ۱۰۴). گفتنی است در این نظام نیز امکان درخواست ابطال گواهی صادره در دادگاه‌ها برای ذی‌نفعان وجود دارد. بنابراین، همچنان دادگاه‌ها نقش مهمی در نظام حمایت از اختراعات بازی می‌کنند.

نظام بررسی شکلی همراه جست‌وجو

در این نظام، که نظامی بینابین است، اداره مربوطه اسناد و مدارک مربوط به اختراع را از متقاضی دریافت و ضمن بررسی شکلی آن‌ها محتوای آن را از نظر جدید بودن موضوع بررسی می‌کند. در واقع صرفاً این مطالعه انجام می‌شود که آیا راه‌حل پیشنهادی پیش از این در فن یا صنعت قبلی موجود بوده است یا نه. بنابراین، در این نظام نیز احراز سایر شرایط ثبت اختراع بر عهده دادگاه است و هر شخص ذی‌نفع می‌تواند با مراجعه به محاکم ابطال گواهی صادره را درخواست کند.^۲

چشم‌انداز کلی نظام‌های ثبتی

سرانجام آنکه در خصوص گواهی ثبت اختراع آنچه مأموران صلاحیت‌دار (در اینجا کارشناسان ادارات ثبت اختراع) احراز می‌کنند به نوع نظام ثبت اختراع حاکم در کشور بستگی دارد. مطالعه این سه نوع نظام نشان می‌دهد گواهی ثبت اختراع در نظام بررسی ماهوی بیشترین اعتبار را نزد قاضی رسیدگی‌کننده دارد و از نظر اثبات‌کننده بودن بر وجود حق اختراع کارکردی کامل دارد. چون همه شرایط ثبت اختراع احراز می‌شود. علاوه بر این، ادعاها و همخوانی آن‌ها با توصیفات

1. <http://www.bios.net/daisy/patentlens/2651.html>

۲. گفتنی است در تعریفی که طرح حمایت از مالکیت صنعتی (ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی، و علائم تجاری ۱۳۹۵/۰۴/۲۷) از نظام اعلامی ارائه داده است نیز نظام اعلامی را دارای بررسی عدم سابقه ثبتی می‌داند (بند ۱ ماده ۲۷).

اختراع نیز به دقت بررسی می‌شود. در حالی که گواهی صادره تحت نظام بررسی شکلی صرفاً سندی است دال بر زمان ثبت اختراعی که محدوده آن و جنبه‌های مورد حمایت آن به هیچ وجه مشخص نشده است و گواهی صادره در نظام بررسی شکلی همراه جست‌وجو نیز حالت بینابین دارد. یعنی صرفاً جدید بودن آن از سوی کارشناس احراز می‌شود و از این جهت و همچنین مواردی مانند تاریخ و دارنده گواهی اعتبار سند رسمی را دارد.

نوع نظام ثبت اختراع در ایران

با توجه به اینکه قانون مربوط به ثبت اختراعات ایران در سال ۱۳۸۶ تغییر یافته، لازم است هر دو قانون پیشین و فعلی جهت مطالعه نوع نظام ثبتی بررسی شوند. چون حداکثر دوره حمایتی از اختراعات بیست سال است و با توجه به اینکه حدود چهارده سال از زمان تصویب قانون جدید می‌گذرد بدیهی است همچنان گواهی‌هایی در کشور دارای اعتبارند که طبق قانون قدیم صادر شده‌اند. بنابراین باید بررسی شود که آیا این موضوع تأثیری در اعتبارسنجی دادگاه دارد یا خیر و آیا برای دادگاه تفاوتی می‌کند که گواهی‌ای که به منزله یک مدرک ارائه می‌شود در چه سالی صادر شده است یا خیر.

نظام ثبتی در قانون ثبت علائم و اختراعات ۱۳۱۰

نوع نظام اعمال شده به موجب این قانون را می‌توان از مطالعه و بررسی برخی مواد آن تشخیص داد؛ از جمله ماده ۳۱ که مفاد مواد ۶ و ۷ و ۸ را در مورد ثبت اختراع نیز قابل اعمال می‌داند و بنابراین پس از ارائه اظهارنامه ثبت اختراع به اداره ثبت شرکت‌ها و مالکیت صنعتی متصدی باید ظرف پانزده روز تکلیف قبول یا رد آن را مشخص کند. در صورتی که تقاضا رد شود علل رد باید صریح بیان شود و در صورتی که قبول شود یا در صورتی که حکم قطعی محکمه بر لزوم قبول صادر شود تا پانزده روز از زمان تقدیم آن حکم اختراع به ثبت می‌رسد و تصدیق رسمی ثبت به تقاضانامه داده می‌شود. با دقت در این ماده و مهلت پانزده‌روزه تعیین شده، از زمان دریافت اظهارنامه تا صدور تصدیق ثبت، کاملاً مشخص است که قانون‌گذار به دنبال بررسی وجود

۱. که از این پس قانون ۱۳۱۰ خوانده می‌شود.

شرایطی مثل گام ابتکاری و کاربرد صنعتی در اختراع مورد ادعا نبوده است. زیرا منطقی نیست که ممکن دانست در ادارات دولتی ظرف مدت پانزده روز شرایط ماهوی، که بسیار مهم و دقیق و علمی هستند، احراز شوند. از سوی دیگر برابر دانستن این مدت برای ثبت اختراع و ثبت علامت تجاری، آن هم در مقایسه با شرایط پیش‌بینی شده برای ثبت هر یک، نیز حاکی از این‌عدم لزوم بررسی ماهوی اختراعات است.

اما مهم‌ترین ماده، که به‌صراحت نوع نظام را تعیین می‌کند، ماده ۳۶ قانون ۱۳۱۰ است. به موجب این ماده ورقه اختراع به‌هیچ‌وجه برای قابل استفاده بودن یا جدید بودن یا حقیقی بودن اختراع سندیت ندارد و همچنین ورقه یادشده به‌هیچ‌وجه دلالت بر این نمی‌کند که تقاضاکننده یا موکل او مخترع واقعی‌اند یا شرح اختراع و نقشه‌های آن صحیح است و اشخاص ذی‌نفع می‌توانند در ارتباط با موارد یادشده به محکمه رجوع و تقاضای صدور حکم بطلان ورقه اختراع را بکنند. این ماده به‌خوبی بیانگر این نکته است که اداره ثبت اختراع هیچ‌گونه بررسی در زمینه اظهارنامه دریافتی به عمل نمی‌آورد و ورقه اختراع نشان‌دهنده جدید بودن اختراع نیز نیست. بنابراین با اطمینان می‌توان گفت نوع نظام ایجادشده در قانون ۱۳۱۰ اعلامی است.

نظام ثبتی در قانون ۱۳۸۶

برای تشخیص نوع نظام ثبتی اتخاذشده به موجب قانون مصوب سال ۱۳۸۶ باید به مواد این قانون و روند طراحی شده در آن مراجعه کرد. به طور خلاصه مراحل طراحی شده به موجب قانون برای ثبت یک اختراع عبارت است از: تسلیم مدارک شامل موضوع مورد حمایت و توصیفات و نقشه‌های آن به اداره مالکیت صنعتی (ماده ۶)، بررسی اظهارنامه از نظر وجود مدارک و شرایط شکلی (ذیل ماده ۱۱)، بررسی اظهارنامه از نظر وجود شرایط ثبت اختراع (ماده ۱۳) که منظور از این شرایط شرایط شکلی و ماهوی توأمان است (شیرینی ۱۳۹۱: ۲۷ جزوه کلاسی)، ثبت در صورت احراز شرایط (ماده ۱۳). همچنین، دارنده گواهی می‌تواند به منظور تعیین حدود حمایت در مضمون اظهارنامه تغییراتی ایجاد کند (ماده ۱ بند د)!

توجه به مفاد مواد این قانون، به‌ویژه مواد ۱۱ و ۱۳، نشان می‌دهد نظامی که لازم است در اداره ثبت اجرا شود نظام بررسی است. بدین معنا که مرجع ثبت به صرف اعلام متقاضی بسنده نمی‌کند

و از طریق بررسی شرایط شکلی و ماهوی، که به‌ویژه در مواد ۱ و ۲ و ۳ و ۴ قانون بدان اشاره شده، اختراعی را قابل ثبت می‌داند و در این صورت گواهی‌نامه ثبت اختراع را صادر می‌کند. علاوه بر این، در آیین‌نامه اجرایی قانون نیز در ماده ۲۸ و تبصره ۱ آن به‌صراحت به لزوم احراز شرایط ماهوی و استفاده از کارشناسان برای احراز شرایط ماهوی اشاره شده است.

موضوع قابل طرح این است که آیا ارزش حقوقی این گواهی با گواهی‌ای که طبق نظام اعلامی تا پیش از سال ۱۳۸۶ صادر می‌شد تفاوتی دارد یا نه؟ یعنی آیا می‌توان گفت مثلاً گواهی صادره در سال ۱۳۸۴، به‌رغم اینکه هنوز دارای اعتبار است، ارزشی متفاوت با گواهی صادره در سال ۱۳۸۸ یا ۱۳۹۵ دارد؟ پاسخ به این پرسش با پیچیدگی‌های خاصی روبه‌روست.

اکنون که مشخص شد نظام ثبت اختراع طراحی شده به موجب قانون از نوع بررسی است، می‌توان گفت با توجه به ماهیت این نظام‌ها اصولاً دادگاه ابتدا نقشی در بررسی اختراع و احراز شرایط شکلی و ماهوی ندارد. چه این کار را پیش‌تر کارشناسان اداره^۱ انجام داده‌اند. بنابراین دادگاه، خواه در دعوی نقض حق اختراع خواه ابطال گواهی ثبت اختراع، با گواهی ثبتی روبه‌روست که از سوی یک نظام بررسی ماهوی صادر شده است. به طور کلی به نظر می‌رسد برخورد دادگاه با این گواهی باید متفاوت باشد. زیرا در این قانون، در نظام کلی، دادگاه در کنار اداره ثبت اختراع قرار دارد. هرچند اعتراضات به تصمیمات اداره به موجب مواد مختلفی از قانون یا آیین‌نامه برای افراد پیش‌بینی شده است (ماده ۵۹ قانون ۱۳۸۶)، این اعتراض‌ها در مواقعی پیش از صدور گواهی ثبت اختراع هستند و باید گفت دادگاه در برخورد با گواهی صادره از سوی این نظام باید تا حد ممکن اعتبار و ارزش کاملی برای آن قائل باشد. در واقع اصل مهمی که باید در رسیدگی به دعوی نقض حق مورد توجه دادگاه قرار گیرد اصل اعتبار گواهی اختراع صادره است.

---

۱. البته چنان که در تبصره ۱ ماده ۲۸ و ماده ۲۹ آیین‌نامه اجرایی قانون آمده است ممکن است کارشناس بررسی‌کننده کارمند اداره نباشد و این کار به موجب قرارداد به وی محول شده باشد.

قابلیت اعمال اصل اعتبار گواهی ثبت اختراع در خصوص گواهی‌های معتبر در ایران

برای بررسی قابلیت استناد گواهی‌های صادره از سوی اداره ثبت اختراع ایران در دادگاه‌ها باید گواهی‌های صادره تا پیش از سال ۱۳۸۶ را از گواهی‌های صادره بعدی تفکیک کرد. چون این گواهی‌ها طی نظام‌های متفاوتی به ثبت رسیده‌اند و ارزش هر یک به میزان ارزشی است که در قانون حاکم بر تنظیم آن‌ها بوده است.^۱

اعمال اصل در خصوص گواهی‌های صادره طبق قانون ۱۳۱۰

در پرونده کلاسه ۹۳۰۹۹۸۲۱۲۰۲۰۰۸۸۳ خواهان نوعی گوشی هشداردهنده خواب‌آلودگی را در تاریخ ۱۳۸۴/۰۸/۰۹ به شماره ۳۳۰۲۵ در اداره مالکیت صنعتی به ثبت می‌رساند و مدعی نقض اختراع خود توسط خواننده می‌شود. دادگاه، جهت احراز نقض حق، قرار کارشناسی به این صورت صادر می‌کند: «کارشناس با ملاحظه پرونده و بررسی خصوصیات و اوراق منظم آن و مشاهده کالای اصلی متنازع‌فیه نظریه خویش را نسبت به اینکه آیا در محصول مکشوفه از متهم از اختراع ثبت‌شده شاکی بهره‌برداری شده است اعلام نماید.» چنان که ملاحظه می‌شود دادگاه بدون توجه به تاریخ صدور ورقه اختراع وجود حقوق انحصاری برای مخترع را مفروض دانسته است و فقط به دنبال بررسی این موضوع است که آیا خواننده مرتکب نقض این حقوق شده است یا خیر.

کارشناس پس از ملاحظه کالای اصلی و مطالعه پرونده و تطبیق کالای اختراعی با گواهی نظریه خود را صادر می‌کند به نحوی که می‌توان گفت حتی اگر ورقه اختراع مورد بررسی کارشناس قرار گرفته باشد هم به مثابه گواهینامه‌ای در نظر گرفته شده است که پیش از این به صورت کامل مورد بررسی کارشناسان اداره ثبت اختراع قرار گرفته بوده است.

نهایتاً رأی دادگاه بدین شرح صادر می‌شود: «دادگاه با توجه به شکایت شاکی خصوصی و گواهی ثبت رسمی اختراع و گزارش مرجع انتظامی و صورت جلسه قطعی و کیفرخواست دادسرا و مدافعات بلاوجه و کلا و سایر قوانین و امارات موجوده بزه انتسابی را محرز و مسلم [دانسته] و مستنداً به ماده ۶۱ ناظر به ماده ۱۵ و اعمال ماده ۱۳۷ قانون مجازات اسلامی خواننده را {محکوم}

۱. جهت مطالعه بیشتر در خصوص نظام‌های ثبتی ← شاکری و بهادری (۱۳۹۸). «سخنی در انواع نظام‌های ثبت اختراع؛ با نگاهی به برخی اصول ثبتی»، همایش بزرگداشت دکتر محمدجعفر لنگرودی، تهران، گنج دانش.

به هفت ماه حبس و معدوم نمودن کالاهای توقیفی و تولیدشده محکوم می‌نماید.^۱ چنان که ملاحظه می‌شود در دادگاه‌ها به میزان اعتبار در نظر گرفته شده برای ورقه اختراع صادره توجه نمی‌شود و وجود ورقه اختراع در دست خواهان وجود حقوق انحصاری را برای وی مفروض می‌کند.^۲ در حالی که از قانون حاکم بر صدور این سند، که همان قانون سال ۱۳۱۰ است و نظام ثبتی پیش‌بینی شده در آن از نوع اعلامی است، چنین موضوعی برداشت نمی‌شود.

ممکن است با استناد به ملغی شدن قانون ۱۳۱۰ به موجب ماده ۶۶ قانون ۱۳۸۶ چنین برداشت شود که کلیه مواد آن قانون ملغی شده‌اند و بنابراین اعتبار اسناد صادرشده، که همچنان از نظر زمانی دارای اعتبارند، به موجب قانون جدید تعیین می‌شود. با پذیرش این نظر، باید گفت در رابطه با این اسناد نیز خواننده زمانی می‌تواند مدعی ابطال شود که دعوای متقابلی مبنی بر ابطال گواهی صادره مطرح کند. بنابراین ایرادهای پیش‌گفته درباره آرای صادره صادق نخواهند بود. اما آیا این اسناد قابل پذیرش است؟

سندی به موجب قانون مشخصی صادر می‌شود و قانون اعتبار سند را در نکات مشخصی می‌داند. اوراق ثبت اختراع مبتنی بر قانون ۱۳۱۰ نیز چنین وضعیتی را دارند. اداره هیچ‌گونه بررسی ماهوی درباره آن‌ها انجام نداده و احراز این شرایط اصولاً باید در دادگاه انجام می‌شده است. یعنی تا زمانی که دارنده ورقه اختراع قصد منع سایرین از بهره‌برداری را نداشته باشد مشکل خاصی وجود ندارد و به موجب ورقه‌ای که در دست دارد امکان بهره‌برداری از آن اختراع را دارد. مسلماً مزیت اصلی این ورقه برای وی این است که به هیچ‌وجه دیگری نمی‌تواند مانع بهره‌برداری وی شود. اما برای کسب حمایت سلبی و دریافت انحصار لازم است اختراع بودن توصیفات ارائه شده به اداره ثبت اختراع، که پیش از این بررسی نشده‌اند، احراز شود و این امر پس از طرح دعوا در دادگاه انجام خواهد شد. قانون جدید حتی در مورد اختراعات جدیدتر قائل به لزوم

۱. این رأی مورد تجدیدنظرخواهی در دادگاه تجدیدنظر استان تهران نیز قرار گرفت و دادگاه تجدیدنظر نیز رأی را تأیید کرد. (در متن رأی به اشتباه دو بار کلمه محکوم به کار رفته است)

۲. برای مطالعه موارد مشابه پرونده کلاسه ۹۱۰۹۹۸۸۶۱۰۶۰۰۷۲۶ شعبه سوم مجتمع شهید بهشتی تهران ← بهادری، زهرا (۱۳۹۵). شیوه مطلوب احراز نقض حق اختراع در حقوق ایران با نگاهی به دکترین معادل‌ها، ص ۲۱۴.

بررسی شرایط به صورت دقیق توسط اداره ثبت اختراع است و به ذی‌نفعان نیز اجازه می‌دهد در صورت اثبات فقدان این شرایط ابطال برگه را از دادگاه بخواهند. یعنی بار دیگر دادگاه هم ممکن است اختراع را بررسی کند. پس چگونه می‌توان پذیرفت که درباره اختراعات قدیمی‌تر، که هیچ بررسی صورت نگرفته است، اعتبار بیشتری وجود داشته باشد و به صرف ادعا متقاضی را مخترع یک اختراع جدید بدانیم.

همچنین باید به تفاوت‌های موجود میان اصطلاحاتی مثل ملغی، نسخ^۱، ملغی‌الایثر، و ابطال^۲ قانون نیز توجه داشت. در ابطال قانون، به علت تعارض قانون با قوانین اساسی، قانون از ابتدا نادرست دانسته می‌شود و نتیجه ابطال به گذشته نیز سرایت می‌کند.^۳ درحالی‌که در نسخ کلی یا ملغی شدن قانون قانون‌گذار بنا به مصالحی قوانین قبلی را زائد یا مضر تشخیص می‌دهد. بنابراین در اثر نسخ قدرت قانون در آینده از بین می‌رود و آثار گذشته آن حفظ می‌شود (کاتوزیان ۱۳۹۰: ۱۶۷). اساساً نسخ در ارتباط با آینده است و آثار گذشته آن حفظ می‌شود (بیگزاده ۱۳۸۲: ۱۷۸). ملغی‌الایثر نیز در برخی موارد مترادف نسخ در نظر گرفته شده است. درحالی‌که این کاربرد خالی از اشکال نیست. ملغی‌الایثر شدن - از بین رفتن اثر قواعد حقوقی - در واقع می‌تواند نتیجه نسخ قانون باشد. گاهی نیز در معنای تعلیق اجرای قانون به کار رفته است که برای مدتی به‌رغم اعتبار مقرر برای مدت اثرگذاری آن معلق می‌شود و پس از آن مدت مقرر معتبر و مؤثر است. کاربرد سوم نیز این است که مصوبه یا مقرر از زمانی خاص یا با تحقق شرایطی خاص در نظام حقوقی کشور بلااثر خواهد بود. مانند ملغی‌الایثر شدن قرارهای تأمین صادره با مختومه شدن پرونده کیفری (فلاح‌زاده ۱۳۹۳: ۱۱۷). به طور خلاصه باید گفت ملغی شدن قانون ۱۳۱۰ به موجب ماده ۶۶ قانون ۱۳۸۶ به معنای نسخ کلی آن است که اثر آن فقط نسبت به آینده است و آثار گذشته آن‌ها حفظ می‌شود. بنابراین، گواهی صادره به موجب این قانون به علت حفظ اثر قانون معتبر است و

۱. برای مطالعه بیشتر ← میرزایی، اقبال‌علی (۱۳۹۴). «مفهوم و صورت‌های نسخ قانون»، *دگستری*، ش ۹۰، ص ۱۵۳.

۲. در نظام حقوقی ایران ابطال قانون پیش‌بینی نشده است.

۳. برای مطالعه بیشتر ← میرزایی، اقبال‌علی (۱۳۸۶). «نسخ قانون»، پایان‌نامه جهت اخذ مدرک دکتری، استاد راهنما: دکتر حسن جعفری‌تبار، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، صص ۱۶ - ۲۳.

این اعتبار محدود به آن چیزی است که همان قانون مشخص کرده است. گفتنی است در انگلستان نیز مورد مشابهی اتفاق افتاده است و پس از تصویب قانون ۱۹۷۷ حقوقدانان بر آن بودند که با توجه به تغییرات ایجاد شده در قانون و معتبر بودن گواهی‌های صادره به موجب قانون قدیم از این پس گواهی‌هایی به دادگاه‌ها ارائه می‌شوند که تحت دو قانون متفاوت صادر شده‌اند و بنابراین باید تفاسیر متفاوتی از هر یک از آن‌ها ارائه شود. در واقع، شیوه تفسیر این دو نوع گواهی ثبت اختراع نمی‌تواند یکسان باشد (Fisher 2007: 293).

نکته دیگر اینکه ممکن است این ایراد وارد شود که قانون سال ۱۳۱۰ قانونی دائمی بوده است، اما قانون ۱۳۸۶ موقت. بنابراین باید در تفسیر ماده ۶۶ آن بگوییم که به علت موقت بودن اثر ملغی شدن یا نسخ محدود به زمان اجرای آزمایشی قانون جدید است و پس از آن قانون قدیم اعتبار خود را باز خواهد یافت. اما باید گفت این نظر قابل پذیرش نیست و با استمداد از قاعده قطعی بودن نسخ اعتبار قانون نسخ شده با قانون موقت به طور کلی و برای همیشه از بین می‌رود و در صورتی که قانون‌گذار به دنبال تعلیق اجرای قانون به صورت موقت باشد، باید به آن تصریح شود (میرزایی ۱۳۹۳: ۱۵۶). این موضوع در نظریه شماره ۷۹۰۸/۷ مورخ ۱۳۷۶/۱۱/۲۰ اداره حقوقی دادگستری نیز تأیید شده است.^۱

افزون بر این، در طرح حمایت از مالکیت صنعتی (ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی، و علائم تجاری (تاریخ: ۱۳۹۵/۰۴/۲۷))، به موجب تبصره ۳ ماده ۳۰ «اختراعاتی که پیش از تصویب این قانون گواهینامه آن‌ها صادر شده است اختراع اعلامی محسوب می‌شوند؛ مگر آنکه مرجع ثبت تحقیقی بودن آن را تأیید نماید. در چنین مواردی مرجع ثبت بنا به درخواست هر ذی‌نفع تحقیقی بودن گواهینامه را بر روی آن گواهی می‌نماید و مراتب را در دفاتر مربوطه به ثبت می‌رساند.»^۲

۱. «ماده ۱ قانون کارشناسان رسمی مصوب ۱۳۱۷ در خصوص انحصاری بودن انتخاب کارشناس از بین کارشناسان رسمی به موجب مادتهای ۱۳ و ۱۴ قانون بازسازی کارشناسان رسمی مصوب ۱۳۶۵ نسخ شده و اثر این نسخ هر چند مدت [قانون بازسازی] ... که قانون موقت بوده است منقضی شده، به قوت خود باقی است.»

۲. در طرح حمایت از مالکیت صنعتی (ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی، و علائم تجاری) موضوع نظام دوگانه ثبتی (هم‌زمان نظام اعلامی و بررسی ماهوی) مطرح است (۱۳۹۵/۰۴/۲۷).

اعمال اصل در خصوص گواهی‌های صادره به موجب قانون ۱۳۸۶

به موجب این قانون، حقوق اختراع مستقیم ناشی از گواهی اختراع دانسته می‌شوند. در واقع صدور گواهی برای یک اختراع به معنای وجود شرایط ماهوی اختراع و مخترع بودن مالک- مگر در صورت انتقال یا روابط کارفرمایی- خواهد بود. شاید بتوان گفت کاربرد «گواهی اختراع» در این قانون به جای «ورقه اختراع»، که در قانون سابق به کار می‌رفت، نیز خود دلیلی بر تفاوت ارزش حقوقی این دو سند است. گواهی یا گواهی‌نامه اصطلاحی شناخته‌شده در نظام حقوقی است که ارزش حقوقی نیز دارد؛ درحالی‌که ورقه بار حقوقی خاصی ندارد. البته این ارزش را نمی‌توان معادل ارزشی دانست که قانون ثبت املاک برای اسناد مربوطه قائل شده است. زیرا، برخلاف املاک، در اختراعات برای اشخاص امکان اثبات فقدان شرایط ماهوی یا مخترع نبودن دارنده گواهی ثبت اختراع وجود دارد و از این طریق می‌توانند از دادگاه ابطال گواهی را بخواهند (ماده ۱۸ قانون ثبت اختراعات)؛ درحالی‌که در املاک یکی از اهداف بنیادین نظام ثبتی را اعطای اطمینان کامل به دارندگان حقوق عینی دانسته‌اند (طباطبائی حصاری ۱۳۹۳: ۴۸۴).

مورد مشابه در خصوص تغییر قانون و تأثیر آن در رسیدگی به دعاوی اختراع در کشور کانادا نیز روی داده است. با توجه به اینکه در کانادا در سال ۱۹۸۹ نظام اولین مخترع به اولین متقاضی ثبت تغییر یافت این موضوع باعث شد قانون ارزشی متفاوت برای گواهی‌های صادره در دو نظام قائل شود.^۱ بنابراین زمانی که دادگاه در حال بررسی یک دعوی ابطال گواهی اختراع است باید به این نکته توجه کند که گواهی مربوط در زمان حکومت کدام قانون صادر شده است (Hoyng 2006: 7).

بدیهی است تفسیری که دادگاه از این معیارها به دست می‌دهد کاملاً متفاوت است و بررسی جدید بودن دو اختراع، که در فاصله زمانی بیست سال از تصویب قانون فوق به دادگاه ارائه می‌شده‌اند، بستگی به این داشته که کدام قانون حاکم بوده است.^۲

1. Patent Act (R.S.C., 1985, c. P-4) (Version of document from 2006-09-21 to 2013-06-25), Art 28.3.

۲. در رابطه با برخی موارد دیگر حتی به تفاوت قانون حاکم نیز اشاره شده است؛ مثلاً در مواد ۴۴ و ۴۵ قانون اختراعات کانادا مدت حمایت گواهی ثبت اختراع برای گواهی صادره طبق قانون تا قبل از ۱ اکتبر ۱۹۸۹ هفده سال و برای گواهی‌های صادره طبق قانون جدید بیست سال اعلام شده است.

قابلیت اعمال اصل در خصوص گواهی‌های صادره در صورت عدم اجرای صحیح قانون

این پرسش مطرح است که اصل یادشده درباره گواهی‌هایی که به دلیل عدم اجرای صحیح قانون، مثل فقدان امکانات فنی و انسانی به‌ویژه در سال‌های اولیه تصویب قانون، صادر شده چگونه تحلیل می‌شود؟^۱

بدیهی است سند رسمی دارای اعتباری است که به موجب قانون در صورت رعایت شرایط قانونی برای آن در نظر گرفته می‌شود. در فرضی که قانون مأمور صلاحیت‌دار را مکلف به احراز شرایط ماهوی ثبت اختراع در تک‌تک ادعاها دانسته است اما عملاً چنین نشده است، اگرچه گواهی از سوی مقام صلاحیت‌دار صادر شده، بدون رعایت شرایط قانونی بوده است. بنابراین، اعتبار کافی برای یک گواهی ثبت اختراع در نظام بررسی را ندارند. با این حال لازمه ابطال این گواهی‌ها طرح دعاوی ابطال به صورت مستقل یا در قالب دعاوی متقابل است و نمی‌توان دادگاه را ملزم یا مجاز به اقدام علی‌الرأس در این زمینه دانست. اما می‌توان گفت حداقل بهتر است دادگاه‌ها از اعمال سختگیرانه اصل اعتبار گواهی ثبت اختراع، حتی در خصوص گواهی‌های صادره به موجب قانون سال ۱۳۸۶، خودداری کنند. این مسئله در خصوص دعاوی کیفری علی‌الخصوص با توجه به اصول قانونی بودن جرم و مجازات و تفسیر مضیق، بسیار مهم است و باید توجه داشته باشیم که اعمال اصل اعتبار گواهی ثبت اختراع در خصوص گواهی‌هایی که در سال‌های اولیه اجرایی شدن این قانون صادر شده‌اند و در بسیاری از موارد حتی با ملاحظه اولیه ادعانامه و توصیفات، قاضی و کارشناس می‌توانند متوجه عدم رعایت دقیق مقررات قانونی شوند، برخلاف اصول پیش گفته باشد. در این خصوص راه حل موقتی توسط قضات کیفری اعمال شده است^۲ که تلاشی است قابل تقدیر در جهت صدور آرای کیفری متقن، اما لازم است این امر از طریق قانون حل و فصل شود و اعلامی یا بررسی بودن یک گواهی با استعلام از اداره مشخص

۱. جهت مطالعه در این خصوص ← بهادری جهرمی، زهرا (۱۳۹۵). «شیوه مطلوب احراز نقض حق اختراع در حقوق ایران با نگاهی به دکترین معادل‌ها»، رساله دکتری، مبحث دوم از گفتار دوم.

۲. نتایج ناشی از تحقیقات میدانی نگارندگان نشان می‌دهد در قراردادهای کارشناسی صادره از شعبه ۲ دادداری و شعبه ۲ بازپرسی دادسرای ناحیه ۲۶ تهران در سال‌های ۹۸ به بعد، علاوه بر بررسی استفاده از اختراع ثبت شده توسط مشتکی عنه، مسئله جدید و ابتکاری بودن اختراع در زمان ثبت نیز مطرح شده است.

شود و در این مسیر قطعاً بررسی مجدد گزارش ارزیابی انجام شده در زمان ثبت بسیار راه گشا خواهد بود.

نتیجه

اصل اعتبار گواهی ثبت اختراع بدین معناست که دادگاه‌ها باید در صورت ارائه گواهی ثبت اختراع توسط طرفین دعوا، به منزله سند مثبت حق، همه اجزای این سند را معتبر بدانند و با اعتماد به آن در خصوص دعوا تصمیم بگیرند. از این اصل فروعاً متعددی استخراج می‌شود که هر یک در زمان تفسیر گواهی‌های ثبت اختراع در دادگاه مورد توجه قضات کشورهاست و یکی از آنها اصل اعتبار و استقلال ادعاست.

اما یکی از مؤلفه‌های مهم در بررسی قابلیت اعمال این اصل، موضوع نظام ثبتی است. نظام بررسی ماهوی به جهت آنکه کامل‌ترین نظام است گواهی‌های صادره به موجب آن بیشترین اهمیت را دارند. درحالی‌که در نظام اعلامی و در نظام بررسی شکلی همراه جست‌وجو احراز سایر شرایط در زمان طرح دعاوی مربوطه به دادگاه‌ها محول می‌شود. بدیهی است در دو دسته اخیر چنین فرضی توسط دادگاه قابلیت اعمال را ندارد. چون خود باید به بررسی وجود شرایط ماهوی بپردازد. اما در مورد نظام ثبت اختراع ایران بررسی‌ها نشان داد در زمان حکومت قانون سال ۱۳۱۰ نوع نظام ثبتی اعلامی بوده است و بنابراین اساساً این اصل در خصوص گواهی‌های صادره به موجب آن قانون وجود ندارد. اما با تغییر نوع نظام ثبت اختراع به موجب قانون سال ۱۳۸۶ این اصل چهره حقیقی خود را نشان می‌دهد. بنابراین دادگاه‌ها در مواجهه با پرونده‌های مربوطه نمی‌توانند اعتبار یکسانی را برای گواهینامه‌ها در نظر بگیرند و به منظور رعایت عدالت ضروری است دادرسان به این موضوع توجه کنند و از ایجاد انحصار برای اختراعی که شرایط ماهوی اختراعات را ندارد جلوگیری کنند؛ افزون بر اینکه در قوانین نیز می‌توان درباره میزان ارزش و قابلیت استناد به هر گواهینامه مقرراتی را وضع کرد.

منابع

- ابراهیمی، مهدی (۱۳۸۹). «مقایسه قدرت قوانین ثبت اختراع ایران و هند»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: جواد کاشانی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- آیین‌نامه اجرایی قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی، و علائم تجاری سال ۱۳۸۶، مصوب ۱۳۸۷.
- بث پیترز، ماری (۱۳۷۸). «مفاهیم اساسی حق مؤلف و حقوق وابسته به آن»، مترجم: ذبیح‌الله اولاد، دیدگاه‌های حقوقی، ش ۱۵ و ۱۶، صص ۳ - ۳۱.
- بهادری جهرمی، زهرا (۱۳۹۵). «شیوه مطلوب احراز نقض حق اختراع در حقوق ایران با نگاهی به دکترین معادل‌ها»، رساله دکتری، دانشگاه تهران.
- بیگزاده، صفر (۱۳۸۷). شیوه‌نامه نگارش قانون، ج ۳، تهران، مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی. پرونده کلاس ۹۳۰۹۹۸۲۱۲۰۲۰۰۸۸۳، شعبه ۱۰۴۳، مجتمع قضایی شهید قدوسی تهران.
- حبیبیا، سعید؛ زهرا بهادری جهرمی (۱۳۹۶). «مطالعه تطبیقی شیوه تدوین قوانین و تأثیر آن بر فرایند ثبت اختراع، مطالعه موردی: یک اختراع ثبت شده در ایران و امریکا»، مطالعات حقوق تطبیقی، د ۸، ش ۲، صص ۵۶۵ - ۵۸۱.
- حکمت‌نیا، محمود (۱۳۸۷). مبانی مالکیت فکری، ج ۲، تهران، سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- شاکری، زهرا؛ زهرا بهادری جهرمی (۱۳۹۸). سخنی در انواع نظام‌های ثبت اختراع، با نگاهی به برخی اصول ثبتی همایش بزرگداشت دکتر محمدجعفر لنگرودی، تهران، گنج دانش.
- شبیبری، سید حسن (۱۳۹۱). جزوه کلاسی حقوق مالکیت صنعتی یک، دانشگاه قم.
- صادقی، محمود؛ مهدی امینی (۱۳۹۱). «موجبات و آثار ابطال گواهی‌نامه ثبت اختراع»، مطالعات حقوق تطبیقی، صص ۵۵ - ۷۲.
- طباطبائی حصار، نسرين (۱۳۹۳). «وصف تجریدی نظام ثبت املاک بر مبنای تئوری اعتماد عمومی»، مطالعات حقوق تطبیقی، د ۵، ش ۲، صص ۵۰ - ۴۸۳.
- _____ (۱۳۹۶). «نقش ثبت در فرایند انتقال حقوق مالکیت صنعتی: تحلیلی سیستم‌های ثبت انتقال حقوق مالکیت صنعتی در دنیا»، حقوق خصوصی، د ۴۷، ش ۲، صص ۲۸۹ - ۳۰۸.
- طرح حمایت از مالکیت صنعتی (ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری) (تاریخ:

۱۳۹۵/۰۴/۲۷).

فلاح‌زاده، علی‌محمد؛ محمدامین ابریشم‌کش (۱۳۹۳). «سنجش سازوکار برتر نظارت بر مقررات دولتی در ایران؛ نقدی بر نظارت موازی رئیس مجلس و دیوان عدالت اداری بر مقررات دولتی»، دانش حقوق عمومی، ش ۹، صص ۱۱۱ - ۱۳۰.

قانون بازسازی کارشناسان رسمی دادگستری، مصوب ۱۳ خرداد ۱۳۶۵.

قانون ثبت اختراعات طرح‌های صنعتی و علائم تجاری، مصوب ۱۳۸۶.

قانون ثبت اختراعات و علائم تجاری، مصوب ۱۳۱۰.

قانون راجع به کارشناسان رسمی، مصوب ۲۳ بهمن ۱۳۱۷.

کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۲). *حقوق مدنی اموال و مالکیت*، ج ۵، تهران، میزان.

_____ (۱۳۹۰). *مقدمه علم حقوق*، ج ۷۹، تهران، شرکت سهامی انتشار.

کریمی، عباس (۱۳۸۶). *ادله اثبات دعوا*، تهران، میزان.

میرحسینی، سید حسن (۱۳۸۷). *حقوق اختراعات*، تهران، میزان.

میرزایی، اقبال‌علی (۱۳۹۳). «قانون و اعتبار زمانی آن با تأکید بر مفهوم و اوصاف قانون موقت»، *دادگستری*، ش ۸۵، صص ۱۴ - ۱۷۱.

مینا، سارا (۱۳۹۱). «شرط افشا در ثبت اختراعات و چالش‌های آن در حقوق زیست فناوری»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: سعید حبیبیا، دانشکده حقوق و علوم سیاسی.

هاشمی، شیماسادات (۱۳۸۹). «بررسی مراحل ثبت اختراع در ایران، اتحادیه، و امریکا»، *رشد فناوری*، ش ۱۲.

References

- Alan, Durham (2013). *Patent Law Essentials: A Concise Guide*, 4th Edition, A Concise Guide, 4th edition, Praeger, California.
- Fisher, Matthew (2007). *From Pith to Purpose: British Claim Interpretation under the Protocol. Fundamentals of Patent Law: Interpretation and Scope of Protection*, London, HartPublishing, Bloomsbury Collections.
- Granting procedure: <http://www.uibm.gov.it/index.php/brevetti/archivio-articoli-brevetti/2007629-granting-procedure>.
- Hoyng, Willem A., Eijsvogels, Frank W.E (2006). *Global Patent Litigation Strategy and Practice*, Kluwer Law, pp. 6-7.
- Mullally, Kelly, (2010)", Legal (Un)Certainty, Legal Process, and Patent Law", Loyola of

- Los Angeles Law Review, 1109-1160.
- Procedure to obtain a Japanese patent: <http://www.bios.net/daisy/patentlens/2651.html>.
- Richard J. Gilbert, Carl Shapiro (1990). "Optimal Patent Length and Breadth", *The Rand Journal of Economic*, Vol. 21, No. 1, pp. 106-112.
- WIPO (2012). *The Enforcement of Intellectual Property rights, A Case Book*, 3ed.
- Alan, Durham (2013). *Patent Law Essentials: A Concise Guide*, 4th Edition, A Concise Guide, 4th edition, Praeger, California.
- Bahadori Jahromi, Zahra (2017). "The Best Way To Recognize Patent Infringement Due To Similarity, In Iranian Legal System With Regard To Doctrine Of Equivalents", Under Supervision Of Dr. Saeed Habiba, A Thesis In Partial Fulfillment Of The Requirements For The Degree Of Ph.D In Civil Law, University Of Tehran. (in Persian)
- Beigzadeh, S. (2009). *Manual Of Style For Writing Law*, The Office Of Legal Studies Majlis Research Center. (in Persian)
- Ebrahimi, Mehdi (2010). "Comparison of the Power of Patent Laws in Iran and India", Master's Thesis, Supervisor: Javad Kashani, Allameh Tabatabai University. (in Persian)
- Fallahzadeh, Ali-Mohammad; Mohammad-Amin Abrishami (2014). "Assessing The Best Mechanism For Monitoring Government Regulations In Iran; A Critique Of The Parallel Supervision Of The Speaker Of The House And The Court Of Administrative Justice On State Regulations", *Quarterly Journal Of Public Law Knowledge*, 3(9), 111-130. (in Persian)
- Fisher, Matthew (2007). *From Pith to Purpose: British Claim Interpretation under the Protocol. Fundamentals of Patent Law: Interpretation and Scope of Protection*, London, HartPublishing, Bloomsbury Collections.
- Granting procedure: <http://www.uibm.gov.it/index.php/brevetti/archivio-articoli-brevetti/2007629-granting-procedure>.
- Habiba, Saeed; Zahra Bahadori Jahromi (2017). "A Comparative Study Of The Legislation And Its Impact On The Patent Process, With A Case Study Of The Same Invention In Iran And The United States", *Journal Of Comp Law Rev*, 8, No. 2, pp. 565-581. (in Persian)
- Hashemi, Sh.S. (2007). "A Study about Registration Level of Patent Offices in European Union, U.S.A and Iran", *Roshd-E-Fanavari*, 3 (12), 34-38. (in Persian)
- Hekmatnia, Mahmood (2009). *Theoretical Foundations Of Intellectual Property*, Research Institute for Islamic Culture And Thought. (in Persian)
- Hoyng, Willem A., Eijsvogels, Frank W.E (2006). *Global Patent Litigation Strategy and Practice*, Kluwer Law, pp. 6-7.
- Karimi, Abbas (2007). *The Proof*, Tehran, Mizan. (in Persian)
- Katouzian, Naser (2003). *Goods and Property (Bien-Propriete)*, Mizan. (in Persian)
- (2011). *Introduction to Law and Study in the Iranian Legal System*, Tehran, Sherkate Sahami Enteshar. (in Persian)
- Mina, Sara (2013). "The Condition Of Disclosure In Patents And Its Challenges In Biotechnology", Thesis For A Master's Degree In Intellectual Property Rights, Supervisor: Dr. Saeed Habiba, Faculty Of Law And Political Science. (in Persian)
- Mirhosseini, S. H. (2008). *Law of Patents*, Tehran, Mizan Law Foundation. (in Persian)
- Mirzaei, E. Ali (2014). "Law and Its Chronological Validity with an Emphasis on

- Temporary Law", *The Judiciary Law Journal*, 78(85), pp. 145-171. (in Persian)
- Mullally, Kelly, (2010)", Legal (Un)Certainty, Legal Process, and Patent Law", *Loyola of Los Angeles Law Review*, 1109-1160.
- Olad, Zabihollah (1999). Translation Of Basic Concepts Of Copyright And Related Rights, Written By, Mary Beth Peters, *Judicial Law Views Quarterly (Law Views)*, No. 15. (in Persian)
- Procedure to obtain a Japanese patent:<http://www.bios.net/daisy/patentlens/2651.html>.
- Richard J. Gilbert, Carl Shapiro (1990). "Optimal Patent Length and Breadth", *The Rand Journal of Economic*, Vol. 21, No. 1, pp. 106-112.
- Sadeghi, Mahmoud; Mehdi Amini (2012). "Grounds And Effects Of Patent Invalidation", *Comparative Law Review Spring-Summer*, Vol. 3(1), pp. 55-72. (in Persian)
- Shakeri, Zahra; Zahra Bahadori Jahromi (1398). *A talk on various patent systems; Looking at some registration principles, conference in honor of Dr. Mohammad Jafar langroudi*, Tehran, Ganj-e-Danesh publication. (in Persian)
- Tabatabai Hesari, Nasrin (2017). "The Role Of Registration In The Process Of Transferring Of Industrial Property Rights: Analysis Of Registration Systems Of Industrial Property Rights Transactions In The World", *Private Law Studies Quarterly*, 47(2), pp. 289-308. (in Persian)
- WIPO (2012). *The Enforcement of Intellectual Property rights, A Case Book*, 3ed.